

Tampereen ammattikorkeakoulu
Ammatillinen opettajakorkeakoulu

Toiviainen Juha

Kehittämishanke

**Yrittäjyyspedagogiikka ja opiskelijoiden yrittäjyysvalmiudet -
tapaustutkimus TAMK:n Proakatemiasta**

Työnohjaajat Kaarina Ranne & Pekka Kalli 11/2010

Tampereen ammattikorkeakoulu
Ammatillinen opettajakorkeakoulu
Opettajankoulutuksen kehittämishanke

Toiviainen, Juha
Yrittäjyyspedagogiikka ja opiskelijoiden yrittäjyysvalmiudet - tapaustutkimus TAMK:n ProAkatemiasta.
28 sivua + 6 liitesivua
Marraskuu 2010
Työn ohjaajat Kaarina Ranne & Pekka Kalli

TIIVISTELMÄ

Tässä raportissa on esitelty yrittäjyyspedagogiikan ja yrittäjyysvalmiuksien tutkimusta tapaustutkimuksena TAMK:n Proakatemiassa. Tutkimuksen osana oli kyselytutkimus Proakatemian jäsenten yrittäjyysvalmiuksista (n=15).

Aluksi teoriaosassa on esitelty yrityksen omistajan vaatimuksia. Taloudellisen kasvun haasteet, toiminnan menestystekijät ja yrityksen hyvän omistajan piirteet on esitelty lyhyesti ja teorian avulla.

Yrittäjämäinen pedagogiikka eli miten opiskelija saadaan toimimaan sisäisen yrittäjyyden keinoin opiskelussaan ja sitä kautta perustamaan tai jatkamaan toista yritystä omien tietojen ja taitojen niin edellyttäessä on käyty läpi. Yrittäjän identiteetti rakentuu opiskelijan oman identiteetin ohella opiskelun aikana.

Esimerkkeinä yritystoiminnan opetuksesta ammattikorkeakouluissa on esitelty Satakunnan ammattikorkeakoulun yrityskehittämö ja Tamkin Proakatemia. Proakatemian toimintamallissa opiskelijat toimivat valmentajien ohjaamina itsenäisesti omissa noin 15 hengen osuuskunnissa ja oppivat liike-elämän perustaitoja itse tekemällä. Myös Voimala auttaa tässä toiminnassa Proakatemian osaprojektina.

Kyselyn vastaukset heijastelivat innokkuutta yritystoimintaan, mutta yrityselämän hienouksien opettaminen ei ollut kaikkien vastaajien mielestä riittävää. Tutkija ehdottaa raportin lopussa myös Proakatemiassa yrittäjyyden perusteiden opettamista, jotta kaikille tulee selväksi, mitä yrittäjyys todella on? Tässä raportissa käytetty kyselylomake voisi olla yksi tapa jatkuvaan osaamisen kartoitukseen Proakatemiassa. Jos opiskelijat saavat riittävästi tietoa, liiallinen innostus ja sitä kautta tulevat pettymykset voidaan ainakin osittain karsia.

Asiasanat: yrittäjyys, pedagogiikka

Sisällys:

1 Johdanto	4
2 Perheyriksen taloudellisen kasvun haasteet	4
3 Yritystoiminnan menestystekijät.....	6
3.1 Yrityksen taloudellisen vastuun haaste	6
3.2 Omistajuuden roolin muutos	8
4 Yrityksen hyvä omistaja.....	9
5 Mitä yrittäjyyspedagogiikka on? Yrittäjämäisen pedagogiikan lähtökohdat.....	11
6 Yrittäjän identiteetin rakentuminen.....	14
7 Satakunnan ammattikorkeakoulun yrityskiihdyttämö.....	15
8 Proakatemia toimintamalli	16
9 Kyselyn tulokset.....	18
10 Johtopäätökset	24
Lähteet	26
Liite 1. Kyselylomake Proakatemia jäsenille	29

1 Johdanto

Yrittäjyys on elämäntapa eli kokonaisvaltainen suhtautuminen elämään. Yrittäjän on pystyttävä nauttimaan yrittämisestä, ja oppimaan oppimisen taidot korostuvat pitkällä aikavälillä. Osa yrittäjältä vaadittavista ominaisuuksista liittyy osaamisen tasoon, ja osa yrittäjän persoonaan ja tapaan toimia (Niittykangas 2003, 96.)

Tässä työssä tätä kokonaisvaltaista suhtautumista käydään läpi kolmella tasolla. Ensin kerrotaan teoriaosassa yrityksen taloudellisen kasvun haasteista, yrityksen menestymisen edellytyksistä, taloudellisesta vastuusta ja hyvän omistajan piirteistä. Toiseksi kerrotaan yrittäjyyspedagogiikasta ja yrittäjän identiteetin rakentumiseen vaikuttavista tekijöistä. Kolmas näkökulma siirtää tarkastelun käytäntöön. Ensin esitellään vertailun vuoksi Satakunnan ammattikorkeakoulun (SAMK) yrityskehittämisen toimintaa. Sitten tarkastelu siirtyy tapaustutkimuksen kohteeseen, jossa esitellään Tampereen ammattikorkeakoulun (TAMK) Proakatemiaa ja sen projektin Voimalan toimintaa. Proakatemiaan jäsenet ovat vastanneet myös sähköiseen kyselyyn, jonka avulla voidaan edellä esitettyjä asioita ja niiden omaksumisen astetta tulkita Proakatemiaan jäsenten osalta. Lopuksi tutkija tekee vielä kaikesta omat päätelmänsä.

2 Perheyrittäjien taloudellisen kasvun haasteet

Storey (2005, 122) toteaa pienen yrityksen kasvun perustaksi kolme asiaa. Nämä asiat ovat yrittäjän aloittamisresurssit, itse yritys ja sen strategia (suunnitelma toiminnaksi pidemmälle ajalle). Pienet yritykset toimivat käytännössä Friedmanin (1998, 176) mukaan eri tavalla kuin julkiset yhtiöt, tai laajemman omistajapohjan omaavat yhtiöt. Friedmanin mukaan näihin isompiin yrityksiin tarkoitettuja suunnittelutyökaluja voidaankin käyttää väärin suunniteltaessa perheyrittäjien liiketoiminnan rakennetta ja toimintaa. Tämä on tutkijan mielestä erittäin tärkeä huomio, sillä juuri oma perheyrittäjä erityispiirteinen on suunnittelun pohjana, ja työkalut ovat yrittäjän itsensä tai asiantuntijan avulla räätälöitävä yksilöllisesti juuri omaan yritykseen. Tätä käsitystä tukee myös Fleming (2000, 295), joka toteaa ulkopuolisten asiantuntijoiden tuovan perheyrittäjien puuttuvaa asiantunte-
musta.

Yrityksen kehitykseen vaikuttavat aktiiviset yksilöt, kyvykkyydet ja resurssit. Nämä muodostavat yksilötasolla yrittäjyyden kehityksen pohjan. Kontingenssiajattelu laajentaa tätä näkökulmaa yrittäjän ympäristöön ja elämäntilanteeseen; yksilön ja ympäristön väliin vuorovaikutukseen. Itsenäisen kokonaisuuden muodostavat liiketoiminta-alkiot eli liiketoiminnan tuoteperusta. Muita kehityksessä huomioitavia asioita ovat toimialaympäristö sen tarjoamien mahdollisuuksien muodossa. Yrityksen sijaintiympäristö vaikuttaa yrityksen kehittymismahdollisuuksiin. Ulkopuoliset toimijat voivat kehittämisspolitiikalla ja kehittämiskeinoilla vaikuttaa liiketoimintamahdollisuuksien tunnistamiseen ja hyödyntämiseen. (Niittykangas 2003, 74 – 77.)

Yrityksen elinkaaren vaiheella on merkitystä, sillä kasvuun yrityksen tavoitteena voidaan suhtautua kriittisesti. Kasvumalleja on tarjolla runsaasti, ja Scott-Bruce-kasvumallissa yrityksen kehitys jaetaan viiteen vaiheeseen; syntyminen, selviytyminen, kasvu, laajentuminen ja kypsyys. Selviytymisvaiheessa pääpaino siirtyy volyymin kasvattamiseen, ja silloin erityisesti käyttöpääoman tarve lisääntyy. Kasvuvaiheessa yritys on yleensä kannattava, mutta ei vielä tuota omistajilleen kasvavan käyttöpääoman tarpeen takia. Kypsyysvaiheessa yrityksen kasvu jatkuu, ja perusinvestoinnit kyetään rahoittamaan tulorahoituksella. Churchill-Lewis-mallissa huomioidaan kriittisinä kehitykseen vaikuttavina tekijöinä yrittäjän kyvyt, likviditeetti sekä yrittäjän ja tavoitteiden yhteensopivuus. (Niittykangas 2003, 77 -80.)

Myös yrityksen markkinoille tulon ajankohta ratkaisee kehityksen mahdollisuuksia yhdessä valitun strategian kanssa. Strategiset valinnat ovat sidoksissa liiketoiminnan luonteeseen ja yrityksen elinkaaren vaiheeseen. Mintzberg erottaa kolme strategisen tekemisen tyyliä; yrittäjämäisen toimintatavan, sopeutuvan toimintatavan ja suunnittelumallin. Yrittäjämäisessä toimintatavassa korostuvat mahdollisuuksien aktiivinen etsintä, yrittäjän valta ja rohkeat aloitteet. Sopeutuvassa mallissa yritykseltä puuttuvat selvät tavoitteet, ja reagoidaan jo tapahtuneeseen. Kehitys etenee muutosten kautta ja päätökset eivät ole harmoniassa. Pienen yrityksen strategia on yrittäjän valitsema, ja strategia on Mintzbergin mukaan suunnitelma, asema markkinoilla, näkemys tulevaisuudesta tai toimintamalli päätösten jatkumossa. (Niittykangas 2003, 83, 84.)

Kasvuyrityksellä on useita erilaisia tunnuspiirteitä. Yrityksen on kyettävä tunnistamaan liiketoimintamahdollisuudet, joiden avulla yrityksen tuotetta tai palvelua tarjotaan mark-

kinoille, joilla on kasvava tai riittävä kysyntä kasvun perustaksi. Yrityksen kasvutavoitteet kohdistuvat nykyään yhä useammin ulkomaille, sillä pienessä maassa kasvu on rajallista. Innovatiivisuudella voidaan luoda markkinoille uusi palvelu, tuote, teknologia tai tapa toimia. Kasvuyritykselle on tyypillistä halukkuus korkean hallitun riskin ottamiseen ja jakamiseen. Rahoitukseen vaaditaan ”kärsivällistä” rahoitusta, jota on tulorahoituksen lisäksi oma pääoma. Kasvua voidaan tavoitella markkina-arvon kasvattamisella, ja tätä kautta omistajien varallisuutta lisäämällä. Menestyneimmät yrittäjät etsivät koko ajan uusia mahdollisuuksia asiakas lähtökohtanaan. (Virtanen 1999, 123, 124.)

Asiakkaista kilpaillaan kilpailualueiden avulla ja ansaintatapojen määrä on rajallinen. Vahvasti kilpailuilla aloilla kilpailu voi olla joillekin toimijoille jopa tuhoisaa, ja verkostoituminen vaikuttaa kilpailulogiikkaan mittakaava- ja joustavuusalueiden muuttuessa. Strategisen ketteryyden avulla voidaan parantaa yrityksen toimintamahdollisuuksia. Ketteryyttä voidaan saavuttaa monin eri tavoin. Kevyt organisaatio ja joustavat kumppanuuksuudet, nopea päätöksenteko, alhaiset kiinteät kustannukset, korkea markkinatuntemus, proaktiivinen päätöksenteko, iskukyky ja pelivara eri tilanteissa, sisäisen yrittäjyyden kaltainen toimintatapa yrityksen kaikilla tasoilla, ja omien resurssien monikäyttöisyys luovat pohjan kehittyvälle toiminnalle ja strategiselle ketteryydelle. (Koiranen 2003, 75.)

3 Yritystoiminnan menestystekijät

3.1 Yrityksen taloudellisen vastuun haaste

Yhteiskunta ja talous muuttuvat jatkuvasti ja yhteiskunnan sosiaalisella rakenteella sekä taloutta ja talouselämää käsittävällä moraalilla on yhtymäkohtansa yrittäjyyden haasteisiin. Yrittäjyyden kehitys on Suomessa ollut kaksijakoinen; toisaalta paikallistuva ja toisaalta globalisoituvaa. Yrittäjyydestä tulee entistä tavallisempaa ja käsitteenä monimuotoisempaa. (Kovalainen 1999, 43 – 47.)

Niittykankaan (2003, 142) mukaan uuden liiketoiminnan taustalta voidaan paikallistaa idean synty, liikkeellelähtö, toteutus ja kehitys. Niittykangas kirjoittaa, että yritys nähdään yksilön, yrityksen ja ympäristön vuoropuheluna. Vastuullisessa omistajuudessa on omistajan tutkijan mielestä hyvä osata konfliktin ratkaisutaitoja. Konflikti voidaan aja-

tella ympyrän muodossa Kayen (2005, 9) mukaan. Ympyrän eri vaiheet ovat konfliktin synty, laajentuminen, huippu, laantumisen ja rauhan palaaminen yritykseen.

Edellä oleva kuuluu olennaisesti hyvään johtamiseen, joka on Perheyritystenliiton mukaan hyvinvointiin keskeisesti vaikuttava asia. Perheyritystenliitto listaa perheyrityksen kaksi keskeistä perheyrityksen hyvinvointiin vaikuttavaa kokonaisuutta. Toinen on (sisäinen) arvoketju, joka alkaa hyvästä omistajuudesta, jatkuu hyvään hallitustyöskentelyyn ja päättyy hyvään johtamiseen. Toisena tekijänä on kilpailu- ja toimintaympäristö (ulkoinen), johon yritys ei voi itse vaikuttaa esim. verotus tai inflaatio. (Perheyritystenliitto2, 4.)

Vastuu on moniulotteinen käsite ja esimerkiksi yhteiskuntavastuusta voidaan ottaa Kesko Oyj. Keskon yhteiskuntavastuun raportti noudattaa Global Reporting Initiativen (GRI) laatimaa kestävän kehityksen raportointisuositusta. Raportissa esitellään Keskon yhteiskuntavastuun päämäärät ja visio. Mukana ovat yhteiskuntavastuuta ohjaavat arvot, strategia, periaatteet ja johtamisjärjestelmät. Pääpaino on taloudellisen, sosiaalisen ja ympäristövastuun tunnusluvuissa. (Kesko Oyj, 3.) Kesko Oyj sopii esimerkiksi, koska kauppiasyrittäjäyys on yhtiön kantava pääajatus.

Vastuun käsitettä lähellä on velvollisuuden käsite. Vastuu voidaan ymmärtää kausaalise-
na eli syyllä on seuraus ja olemme vastuussa seurauksista. Omistajan vastuu riippuu lisäksi siitä, painotammeko asiaa juridiikan, talouden, filosofian vai psykologisen omistajuuden näkökulmasta. Omistajien valitsemina hallituksen jäsenenä toteutamme vastuullista omistajaohjausta ja laatu vastuusta on säädökset osakeyhtiö-, osuuskunta-, ja luottolaitoslaeissa. (Perheyritystenliitto2, 6,7.)

Talouden vastuu liiketoiminnassa ilmenee maksuvalmiuden, rahoitusrakenteen, kannattavuuden ja kasvun ohjauksen osalta. Toiminnan jatkuvuus on mahdollista, jos yrityksen taloudelliset velvoitteet hoidetaan hyvin. Psykologinen omistajan vastuu on voimakas omistajayrittäjillä, mutta sisäisen yrittäjän vastuu on voimakas, ainakin hyvän ilmapiirin työyhteisöissä. Perheyrityksissä vastuu on sekä tekemisistä (aktiivinen vastuu) että laiminlyönneistä (passiivinen vastuu). Vastuu näkyy mahdollisuutena joutua edesvastuuseen tai velvollisuutena tehdä tiliä asioista. Vastuullisesti toimimalla perheyritys mahdollistaa oman panoksensa myönteisen kehityksen ja yhteiskuntavakauden hyväksi. Va-

kaus näkyy omistajuudessa vakaana ja kärsivällisenä omistajana, mutta itse yritys toimii kuitenkin liiketoiminnassaan dynaamisesti. Tiivistäen voidaan esittää vastuun jakautuvan neljään vastakohtapariin, joiden suhde toisiinsa vaikuttaa yrityksen toimintaan. Nämä parit ovat valta ja vastuu; oikeudet ja velvollisuudet; antaminen ja ottaminen sekä taakka ja ilo. (Perheyritystenliitto2, 8.)

”Vastuulliseen omistajuuteen kuuluvat keskeisesti halukkuus sitoutua pitkän tähtäyksen omistajuuteen ja yrittäjyyteen, kyky kasvaa omistajuuden ja liikkeenjohdon tehtävissä, kyky ja halu luoda yritykselle toimivat omistajaohjauksen rakenteet ja käytänteet sekä kyky ja halu kommunikoida avoimesti ja vaalia ihmissuhteissa empatiaa” (Perheyritystenliitto2, 18.)

3.2 Omistajuuden roolin muutos

Suomi on ollut viime vuosituhanella valtio- ja pankkivetoinen säännelty talous, joka vasta talouden muutosvaiheessa 1980-luvun lopulla muuttui toimintaympäristön osalta. Rahamarkkinasektorin säätelyn purku ja pankkikriisi siirsivät Suomen todelliseen markkinatalouteen. Kollektiivisen yrittäjyyden aika oli ohi. Omistajuus siirtyi uusille aktiivisille omistajille, instituutioille ja yksityishenkilöille. Pankkien rooli väheni ja omistusta siirtyi lisäksi ulkomaille kansainvälisen omistuksen vapautuessa. Nykyään yritysmaailmassa kilpaillaan kaikista tuotannon tekijöistä, myös omistajista. (Perheyritystenliitto1, 7.)

Suomessa kasvupolitiikka panostaa osaamiseen, innovatiivisuuteen ja korkean lisäarvon tuottamiseen. Yritystoiminnan tukeminen ja harjoitettu kasvupolitiikka ovat kuitenkin osittain ristiriidassa, ja toimenpiteet viestivät ristiriitaisia signaaleja asioista. Yrittäjäksi ryhtymiseen kannustetaan, mutta osinkoverotus on palkkaverotuksen kaltaista. Investointien tekemistä tai suomalaisen omistuksen säilyttämistä ei tueta riittävästi valtion verotuksen mahdollistamin keinoin. Työvoimasta ja osaamisesta tärkeinä tuotannon tekijöinä kannetaan huolta, mutta pääomahuolto jää heikommalle. Suomi tarvitsee pitkäjänteisen kasvun ylläpitämiseksi uusia, kehittyviä ja kasvavia yrityksiä, joille on luotava riittävät edellytykset toimia ja kasvaa myös valtion taholta. Kehitys tapahtuu pääosin aktiivisten omistajien avulla. Onnistunut talouspolitiikka kantaa huolta omistajista ja avoin

talous edellyttää Suomen olevan omistajuudelle ja pääomalle riittävän houkutteleva maa. (Perheyrittystenliitto1, 8 – 10.)

Vastuullista omistajuutta on edistettävä ja kilpailua omistajuudesta on lisättävä sekä tuettava Euroopan sisämarkkinoilla. Eri varallisuuslajeja on kohdeltava yhdenvertaisesti ja omistamisessa on hyväksyttävä kansallinen itsekkyyks. Menestymiseen tarvitaan enemmän kasvollista, vastuullista ja paikallista omistajuutta, jota löytyy perheyrittysistä. Suomi on ollut sopimussyhteiskunta, jossa suuret linjat on sovittu kaikkia etupiirejä huomioon ottavalla tavalla. Nykyiseen kolmikantaan on tulevaisuudessa otettava mukaan omistajanäkemyksen myötävaikutus. Haasteena on saada aikaan yhteiskuntasopimus, jossa vastuullisen omistajuuden edellytykset paranevat. Uusien yritysten perustamista on tuettu, mutta vanhan yrityskannan uudistamiseen tarvitaan yhteiskunnan rahoitusta. Liiketoiminnan siirto säilyttää EU:n mukaan viisi työpaikkaa, kun taas uuden yrityksen perustaminen luo kaksi työpaikkaa. Perheyrittyskset tarjoavat satojen vuosien kokemuksen ja parhaat perinteensä yhteiskunnan käyttöön, jos ne vain osataan hyödyntää oikein. (Perheyrittystenliitto2, 27 – 29.)

4 Yrityksen hyvä omistaja

Yrittäjyyttä voidaan tarkastella Niittykangasta (2003, 147) lainaten vaihemallina, jossa omistajan pitää osata asennoitua myönteisesti yritykseen, omattava riittävä kiinnostus yrittämiseen ja liikeidean on oltava riittävän kantava toiminnan jatkuvuuden mahdollistamiseksi. Fleming (2000, 89) esittää yrittäjän sydämen paikan olevan juuri liiketoiminnan harjoittamisessa (omistautuminen). Fleming kirjoittaa myös yrittäjän sekä hänen perheensä sitoutumisen asteen yritystoimintaan vaikuttavan yrityksen toimintaan, sabotijia ei tarvita perheen sisällä yrityksen toimintaa pilaamassa.

Yrittäjän on muistettava kokonaisvaltainen arvojen huomioiminen sekä perheen että yrityksen toiminnoissa. Rakkaus, keskinäinen kunnioitus ja anteeksipyytämisen taito ovat tärkeitä taitoja omata. Kaikki toiminta kaipaa hoivaa ja huolenpitoa. Hyvällä viestinnällä ja tilanneherkkyyden huomioimisella voidaan liiketoiminnan puitteita ja keskinäistä vuorovaikutusta parantaa. (Friedman 1998, 86.)

Persoonallisuutemme, arvomme ja omaksumamme tavat vaikuttavat omiin tulkin-toihimme yrityksen omistajuudesta. Saamme omistajuudesta valtaa, oikeuksia tai jopa etuoikeuksia. Omistajan varallisuus on yritykseen kumuloitunutta varallisuutta, joka on joko aineellista (raha, tavarat, kiinteistöt ym.) tai aineetonta (luottamuspääoma, asiakas-suhteet ym.) varallisuutta. Riskin otto ja riskin suhde suhteessa rahoitusasemaan ja kannattavuuteen tuovat oman osansa omistajan päätöksentekoon. Hyvä omistaja asettaa riskin järkevälle tasolle ja omaan reviiriin sopivaksi. Omistajuus motivoi ja toimii ilon lähteenä, ja lisää arvostusta toistenkin silmissä. Omistajuus on viime kädessä aina mahdollisuus, mutta se voi olla pahimmillaan myös taakka. (Perheyritystenliitto2, 9, 10.)

Omistajayrittäjä laittaa itsensä peliin, ja omistaminen sekä yrittäjäyys kuuluvat yhteen. Omistajuuden siirrossa siirtyy yleensä vastuu maineesta ja perinteestä; yritystoiminnan ja työllisyyden jatkuvuudesta. Omistajuus on itseisarvo; osa yrittäjän identiteettiä, roolia ja tehtävää. Verotuksessa on tulevaisuudessa huomioitava oikeat kannustimet; oikea-aikaista sukupolvenvaihdosta on kannustettava ja toiminnan jatkamista palkittava. (Perheyritystenliitto1, 24.)

Kaikilla omistajilla on omat haasteensa ja unelmansa yritystoiminnassa, mutta perimmäinen testi perheyritykselle on menestys. Kun henkilökohtainen seikkailu muuttuu yhteiseksi perheyrityksen menestystarinaksi erilaisten toimialakohtaisten vivahteiden myötä vuosien kuluessa, uusi omistaja voi todeta onnistuneensa ainakin aloituksessa. Alun menestyksen pohjalle on hyvä jatkaa, vaikka prosessi ei aina olekaan niin järkiperäinen ja ennakoitavissa oleva kuin alan kirjallisuudessa on esitetty. (Gersick, Davis, McCollom & Lansberg 1997, 193.)

Perheyrityksen omistaminen on vastuullista ja osaamista vaativaa toimintaa, jota on hyvä pohtia laajemminkin. Hyvällä omistajalla on aito kiinnostus valvoa ja tukea yritysjohtoa, tai omistaja johtaa itse yritystä. Hyvä omistaja kykenee asettamaan tavoitteet oikein ja toimii rehellisesti, oikeudenmukaisesti ja avoimesti. Hyvä omistaja on luotettava ja luottaa myös muihin. Muuttuvissa oloissa hyvä omistaja tunnistaa yrityksen muutoksen, muutoshalun ja muutoksetteryden. Omistaja kykenee näin luomaan yritykselle jatkuvuutta. Hyvä omistaja tavoittelee itselleen vaurautta, mutta ei syyllisty sitä tavoitellessaan häikäilemättömyyteen tai ahneuteen. Omistamisessa on vältettävä liiallista riskinomistusta ja keskinäisiin riippuvuussuhteisiin jämähtämistä perheen kesken. Jos

omistus koetaan vain taakaksi, omistaja on huono omistaja. Omistaminen on aina työtä ja työn tulos rakentuu halun ja kyvyn tulona! (Koiranen 2003, 51 -54.)

Myös omistamisen laatu vaikuttaa omistajuuteen. Perheyrityksen osakkeet eivät ole likvidejä eli niitä ei ole tarkoitus muuttaa rahaksi. Perheyrityksessä on tavoitteena luoda pääomalle arvonnousua, nauttia kohtuullista palkkiota pitemmällä aikavälillä ja luoda mahdollisuudet siirtää omistus paremmassa kunnossa seuraavalle sukupolvelle (sukupolvenvaihdos). Määräysvalta erottaa omistajat toisistaan. Pörssiyhtiössä ei ole välttämättä yhdelläkään omistajaryhmällä määräysvaltaa ja siihen kuuluvaa vastuuta. Perheyrityksessä omistajuuden tuomaa vastuuta ei taas voi väistää esim. irtisanomistilanteissa. Perheyrityksessä omistaja joutuu kantamaan vastuunsa kasvoista kasvoihin omalla nimellään perheen ja suvun edustajana esim. perheen tuotemerkin arvostuksen ja menestyksen ylläpitämiseksi. Juuri vastuun vuoksi perheyrityksissä suhtaudutaan julkisuuteen yleensä varovaisesti ja pidättyväisesti. Yhteiskuntavastuu, työllisyys ja kasvu edellyttävät kaikkiin yrityksiin vastuullisia ja tunnustettavissa olevia omistajia. Henkilökohmainen vastuu korostuu erityisesti perheyrityksissä. (Perheyritystenliitto2, 25, 26.)

Hyvää omistajuutta voidaan tarkastella lisäksi kohtuuden ja kohtuuttomuuden kannalta. Gandhi toteaa maan tuottavan kylliksi tyydyttämään kaikkien tarpeet, mutta maa ei riitä tyydyttämään ahneutta. Myös Luther on todennut, että lähimmäisellesi ei saa aiheuttaa vahinkoa, vaan kaupankäynti on kytkettävä lakiin ja omaantuntoon. Ihmisen on elettävä omassa yhteisössään, kuten hän tahtoo muidenkin elävän. Kukaan ei loppujen lopuksi elä itseään varten, vaan perusteena on vastavuoroisuus. Vastavuoroisuuden osatekijöinä ovat yhteys ja yhteisöllisyys elämän pohjana. Kristillisen uskon mukaan toivon paneminen rahaan on jumalatonta, mutta kohtuudella elämän realiteettien puristuksessa toimiminen terveen järjen ja sydämen mittapuuta käyttäen tuo paremman tuloksen yrittämissäkin. (Paarma 2004, 34 – 36.)

5 Mitä yrittäjyyspedagogiikka on? Yrittäjämäisen pedagogiikan lähtökohdat

Yrittäjyys aloitti taipaleensa semantiikan seikkailijana 1100-luvulla. Se on aina liittynyt toimintaan ja toimijoihin. Ensimmäinen merkitys löytyy ranskankielisestä verbistä ”entreprendre”, joka tarkoitti tekemistä, eteenpäin menemistä ja aloitteen ottamista. Englan-

ninkielessä sitä on myös 1300-luvulla kuvattu termeillä ”adventurer”, jännittävä ja tuntematon kokemus ja ”undertaker”, joka viittasi omalla riskillä suoritettaviin toimeksiantoihin tai rehelliseen mieheen. 1700-luvulla yrittäjyyttä kuvaavat termit alkoivat saada seurakseen tieteellistä pohdintaa. (Yrittäjyyskasvatus.)

Kussakin aikakaudessa kuvaukset kiinnittyivät uusiin ilmiöihin. Syntyaikanaan, valistuksen aikana Ranskassa, kuvaukset koskivat ainutlaatuista ja vapaata yksilöä. Yksilöllä oli kyky, halu ja oikeus luoda oma paikkansa yhteiskunnassa ja siten edistää yhteiskunnan uudenlaista hyvinvointia. Yrittäjä ja yrittäjyys mursivat syntymään perustuvia yhteiskunnan toimintamalleja ja instituutioita, kuten feodaalijärjestelmää ja ammattikuntalaitosta. Yrittäjyyden ensimmäinen koulukunta, fysiokraatit asettuivat silloin vallinnutta talouden järjestelmää, merkantilismia vastaan. Näissä alkuajan kuvauksissa kohteena oli **makrotason, yhteiskunnan ja toisaalta yksilön, kansalaisen, välinen suhde**. Teollistumisen levitessä, modernina aikana, kuvauksen kohde siirtyi pienyrityksen omistamiseen ja johtamiseen. Taloutta ja yhteiskunnallista hyvinvointia alettiin kuvata eriytyneinä järjestelminä, jossa yhteiskunta huolehti talouden jälkeensä jättämistä ongelmista ja toisaalta taloudellisen kasvun edellytyksistä. Kokonaisvaltanen suhde maailmaan hävisi. Nykyisessä murroksessa yrittäjyys on taas alkanut haastaa sekä dominoivaa uusklassikkojen talouden keskustelua että eriytynyttä suhdetta hyvinvointiin. (Yrittäjyyskasvatus.)

Ajan saatossa meille on syntynyt kolme yrittäjyyden muotoa:

1. Yksilön yrittäjämäinen toimintatapa, vanhin yrittäjyyden muoto
2. Ulkoinen yrittäjyys, pienyrityksen omistaminen ja johtaminen
3. Sisäinen yrittäjyys, organisaation kollektiivinen toimintatapa.

Yrittäjyyden muodot ovat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa ja muovaavat toinen toistaan. (Yrittäjyyskasvatus.)

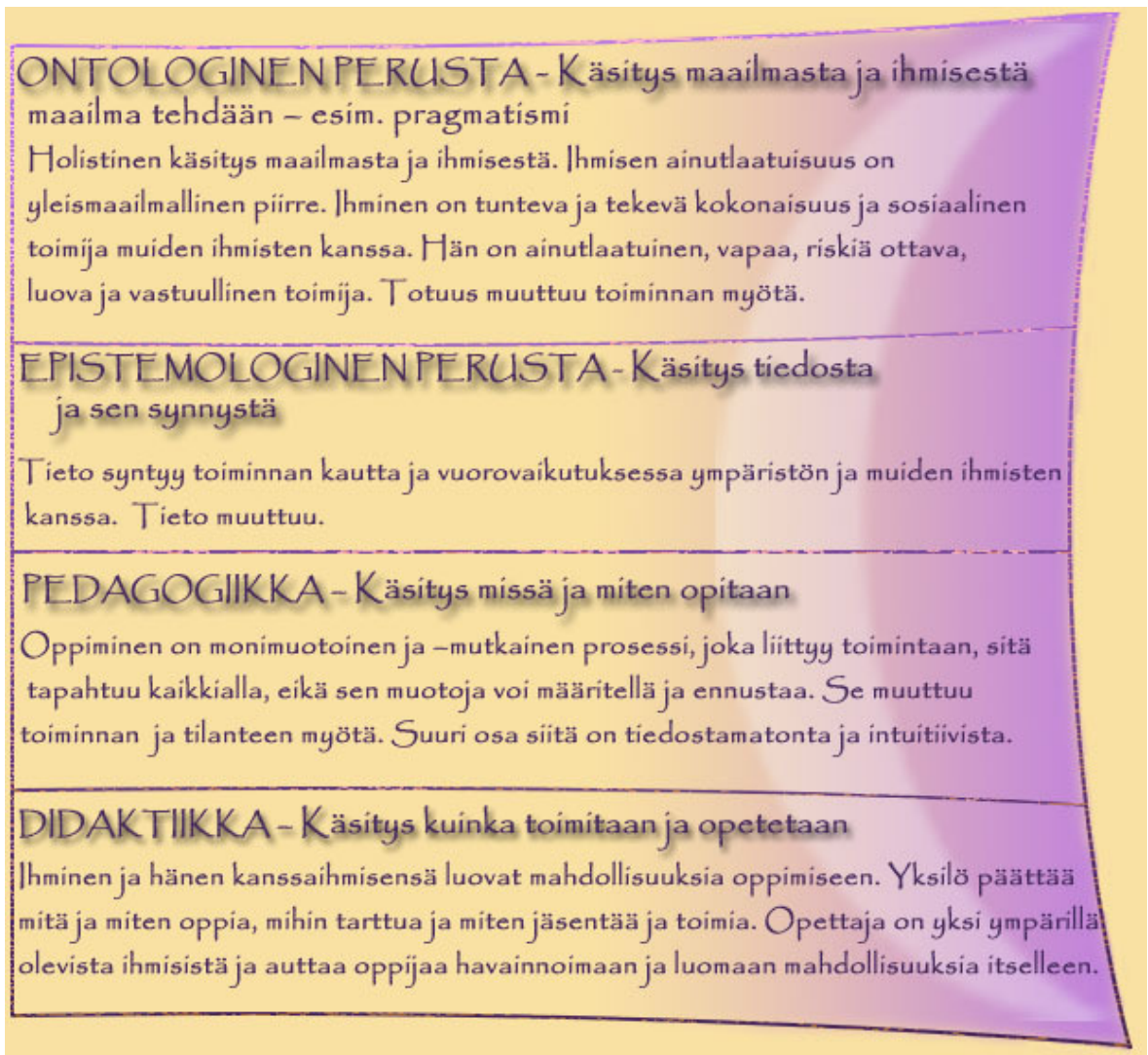
Yrittäjyyspedagogiikka nojaa yrittäjyyden olemukseen ja ominaisuuksiin sekä sen erilaisiin muotoihin. Tarkastelemme mitä tahansa yrittäjyyden muotoa, sen perustana on aina inhimillinen toiminta. Yrittäjä taas tieteen kuvauksissa on vapaa, kokonaisvaltainen, ainutlaatuinen ja inhimillinen toimija. Hän, havaitsemalla mahdollisuuksia ja yhdistämällä resursseja uudella tavalla, soveltamalla uutta tietoa, ottamalla vastuun omasta elämästään, elannostaan ja siihen liittyvistä riskeistä luo jotakin uutta, joka koetaan tarpeelliseksi tai haluttavaksi, joko yrittäjän, hänen lähipiirinsä, yrityksen tai yhteiskunnan ta-

holta. On tärkeää havaita, että hän etsii ja löytää mahdollisuutensa ympäröivästä todellisuudesta, joka ei ole rajautunut eikä eriytynyt. (Yrittäjyyskasvatus.)

Yrittäjyyden kulttuurinen latentti tehtävä on kahdessa murroksessa, valistuksen aikana ja nyt, ollut menneiden toimintatapojen murtaminen ja uusien luominen. Näin yrittäjämäinen oppiminen on samaan aikaan yksilöllistä ja kollektiivista. Se kohdistuu sekä uuden oppimiseen ja uusien käytänteiden luomiseen, että vanhoista totutuista käytänteistä pois oppimiseen.(Yrittäjyyskasvatus.)

Yrittäjyyden olemuksesta on johdettavissa neljä yrittäjyyspedagogiikan lähtökohtaa:

1. Elämä ja tieto syntyvät toiminnan kautta, ihminen/oppija on toimija
2. Oppijalla on kokonaisvaltainen suhde maailmaan
3. Oppijalla on kokonaisvaltainen suhde ihmiseen, itseensä ja muihin toimijoihin
4. Millainen toimija/ihminen on: Ainutlaatuinen Vapaa Vastuullinen, kykenevä kantamaan vastuun itsestään, toimiensa seurauksista ja elannostaan. Uusia asioita oivaltava ja niille utelias ja uskalias (riskinotto ja luovuus) Näitä lähtökohtia on alla olevassa kuviossa 1 luonnehdittu oppimisen eri tasoilla. (Yrittäjyyskasvatus.)

Kuvio 1. Yrittäjämäisen pedagogiikan piirteitä. (Yrittäjyyskasvatus.)

6 Yrittäjän identiteetin rakentuminen

Hägg (2009, 7) toteaa yrittäjäksi ryhtymisen prosessissa keskeisen kysymyksen olevan identiteetin rakentuminen, eli päämääränä tai tavoitteena on sovittaa yhteen vallitseva identiteetti ja yrittäjäidentiteetti. Yrittäjyydellä ei kuitenkaan ole yleensä oletettu olevan vaikutusta identiteettiin. Uusi identiteetti voidaan omaksua muutoksen kautta siirtymäriitein ja uusi yrittäjä liittyy yrittäjien joukkoon ja oppii heidän tapansa kommunikoida ja toimia. Aikaisemmissa tutkimuksissa yrittäjyydestä ei ole löydetty tukea identiteetin ke-

hittymiselle ja sen on arveltu johtuvan huonosta pedagogiikasta. Perinteinen behavioristinen oppimiskäsitys on kuitenkin siirtymässä sisältökysymyksistä kohti opetus- ja oppimisprosessien huomioimista. (Hägg (2009, 7, 8) Yrittäjyyden valmennuksessa voidaan Diensbergin (2008, 3, 4) mukaan olettaa, että valmennuksella voidaan vaikuttaa sekä yrittäjyysintention että yrittäjäidentiteetin kehittymisen prosesseihin.

Hoang & Gimeno (2005, 4, 5) näkevät identiteetin moniulotteisena sosiaalisena ja toiminnallisena roolina. Heidän mukaan lupaavampi polku uusille yrittäjille rakentuu keskittymällä identiteettikysymyksiin ja sitä kautta yrittäjäksi siirtymiseen. Identiteetti muuttuu heidän mukaansa merkitysrakenteeksi, joka muuttuu ajassa ja liittyy kiinteästi sosialisointiprosesseihin. Häggin (2009, 9) mukaan yrittäjyysprosessin seuraus on muutos, joka ilmenee yksilön tulemisen ja muuttumisen prosessina. Ristimäki (2004) on tutkinut identiteettiä opiskelijoilla ennen yrittäjäksi ryhtymistä ja havainnut miesten identifioituvan naisia enemmän omistajayrittäjyyteen. Hän arvelee sen johtuvan yrittäjän sankarillisesta tavasta tehdä työtä.

Hytti (2003, 275 – 279) toteaa omassa tutkimuksessaan ihmisillä olevan erilaisia tapoja yhdistää yrittäjyys oman identiteettinsä osaksi. Hänen mukaansa yrittäjyys voi merkitä ihmisille erilaisia asioita ja yrittäjäpolkuja on niin monta kuin on niillä kulkijoita. Hägg (2009, 10) toteaa siirtymisen palkkatyöstä yrittäjäksi olevan itsereflektion värittämää, matkalla voi kysyä kysymyksiä: ”kuka minä olen?” ja ”Minne minä olen menossa?” (Berglund 2006, 232). Berglung (2006) korostaa myös uuden identiteetin kasvavan paitsi sisäisenä prosessina myös vuorovaikutuksessa kaiken olemassa olevan kanssa.

Gibb (2005, 50) näkee yrittäjyyden toimintatapana tehdä asioita, nähdä asioita, tuntea ja tunnistaa asioita, tapana kommunikoida itsensä ja ympäristön kanssa sekä tapana oppia asioita tai asioista. Gibb näkee nämä asiat eli yrittäjäominaisuudet, yrittäjämäisen käyttäytymisen ja yrittäjyystaidot **opittavina asioina**.

7 Satakunnan ammattikorkeakoulun yrityskiihdyttämö

”Yrityskiihdyttämö on edistysellinen pedagoginen menetelmä, jonka myötä opiskelija kasvaa sekä korkeakoulututkinnon omaavaksi asiantuntijaksi että yrittäjäksi jo opiskeluaikanaan. Yrityskiihdyttämössä liikeidean kehittäminen, yrittäjänä toimiminen ja yrityk-

sen kehittäminen ovat osa korkeakoulututkintoa. Yrityskiihdyttämö toimii kaikkien SAMKin koulutusohjelmien yhteydessä.” (SAMK, yrityskiihdyttämö.)

”Yrityskiihdyttämö (englanniksi Enterprise Accelerator) on saanut valtakunnallista tunnustusta. Se on opetusministeriön palkitsema ammattikorkeakoulujen koulutuksen laatu-yksikkö.”(SAMK, yrityskiihdyttämö.)

” KESKEISTÄ YRITYSKIIHDYTTÄMÖSSÄ OVAT

- Opiskelijayrittäjien tuki ja neuvonta (mentorointi)
- Henkilökohtainen opintosuunnitelma
- Opintosuoritusten suuntaaminen oman yrityksen hyväksi
- SAMKin verkostojen hyödyntäminen
- SAMKin tutkimuksen ja kehittämistoiminnan tuki
- Mahdollisuus yrittäjäpolvenvaihdokseen” (SAMK, yrityskiihdyttämö.)

”Yrityskiihdyttämö on kymmenen toimintavuotensa aikana tuottanut

- 150 yritystä
- 200 yrittäjää
- 300 työpaikkaa” (SAMK, yrityskiihdyttämö.)

”SAMK tarjoaa opiskelijayrittäjälle tutkimus- ja kehittämistoiminnan tukea sekä laajan yhteistoimintaverkoston. Yrityskiihdyttämö luo aktiivisesti yhteyksiä opiskelijayrittäjien, elinkeinoelämän toimijoiden, julkisten ja yksityisten yrittäjyyden toimijoiden sekä ammattikorkeakoulujen T&K toimijoiden kanssa. Yrityskiihdyttämö tukee Satakunnan positiivista rakennemuutosta. Se laajentaa alueellista yritysverkostoa uusilla osaamisintensiivisillä pk-yrityksillä.” (SAMK yrityskiihdyttämö.)

8 Proakatemian toimintamalli

”Proakatemiolla yrittäjyyden opiskelu alkaa tiimiyrityksen perustamisella. Tiimiyritys koostuu 15-20 opiskelijasta. Kaikilla on takanaan ensimmäisen vuoden perusopinnot joko liiketaloudesta tai tietojenkäsittelystä. Opiskelijat työskentelevät yhdessä perustamas-

saan tiimiyrityksessä ja hakevat samalla jatkuvasti uutta tietoa ja oppia itsenäisesti mm. lukemalla, käymällä seminaareissa ja jakamalla keskenään oppimaansa.”(Proakatemia.)

”Proakatemialla ei ole pakollisia luentoja tai tenttejä. Oppiminen perustuu tekemällä oppimiseen. Opinnot itsessään muotoutuvat tiimipalavereista, pienryhmäopiskelusta, oman tiimiyrityksen liiketoiminnan kehittämisestä, itsenäisestä tiedonhausta sekä erilaisista projekteista. Projekteissa keskitymme muun muassa markkinointiin, viestintään, myyntiin, tapahtumajärjestämiseen, graafiseen suunnitteluun, projektijohtamiseen, innovointiin ja tietoteknisten taitojen hyödyntämiseen.” (Proakatemia.)

Proakatemia on asettanut 2009 visiokseen olla 2014 kansallisesti ja kansainvälisesti arvostettu yrittäjien korkeakoulu. Myös Proakatemian missio on samalla uudistettu. Missiona on toimia mahdollistajana sekä tarjota Proakatemian jäsenille mahdollisuus tiimiyrittäjyyteen, kansainvälistymiseen ja verkostoitumiseen. (Proakatemian visio.)

”Proakatemian jäsenten oppimiseen ja työhön vaikuttavat myös projektit. Yksi projekteista on Voimala. Voimalan valmennuksissa pääsee yhdessä tiimin kanssa tekemään käytännön työelämäprojekteja ja tutustumaan samalla yrittäjyyden eri osa-alueisiin. Voimalassa tapaa muita rohkeita opiskelijoita ja pääsee tekemään yhdessä heidän kanssaan töitä, joista on kiinnostunut. Voimalassa oppiminen perustuu yhdessä oppimiseen ja tekemiseen, vapauteen ja rohkeisiin kokeiluihin sekä luovuuteen. Voimala on tapa oppia yrittäjyyttä tekemällä yhdessä. Voimalassa nuoret puhuvat nuorille, sillä kaikissa valmennuksissa on mukana Proakatemian yrittäjäopiskelija. Voimalan valmennuksia järjestetään sekä toisen asteen opiskelijoille että korkeakouluopiskelijoillekin. Voimala on TAMK:n Proakatemian hanke. Voimalan tehtävänä on mullistaa nuorten yrittäjyyskulttuuri Pirkanmaalla.” (Voimala.)

”Voimalassa luotetaan tiimin voimaan. Oppiminen tapahtuu yhdessä käytännönläheisten keinojen avulla. Voimalan oppimismenetelmät pohjautuvat proAkatemialla hyviksi havaittuihin malleihin.” (Oppimisfilosofia.)

”**Paja.** Dialogiin perustuva oppimismetodi, jossa tiimiläiset istuvat mukavilla nojatuoleilla ringissä. Yhdessä keskustelemalla jaetaan tietoa, kehitellään uusia ideoita ja

ratkotaan ongelmia. Valmentaja ohjaa pajaa, mutta antaa oppijoille suurimman roolin keskustelun muodostamisessa.”(Oppimisfilosofia.)

”**Synnytys eli innovointi.** Lähtökohtana on jokin ongelma, johon tarvitaan uusia luovia ratkaisuja. Oppimaansa perustuen tiimi kehittää ratkaisun pohdittavaan kysymykseen aikarajan puitteissa. Ongelma voi olla teoreettinen tai vaikkapa asiakkaan antama.”(Oppimisfilosofia.)

”**Solut ja workshopit eli pienryhmäopiskelu.** Soluissa ja workshopeissa jaetaan tietoa ja opitaan toisten työskentelytapoja. Pienryhmiä voidaan perustaa opiskelemaan yhtä tai useampaa aihealuetta.” (Oppimisfilosofia.)

”**Kirjaesseet.** Teoriapohjaa ja uusia näkemyksiä hankitaan lukemalla joitakin ammattikirjoja. Voimalalla on valmis lista suositeltavista kirjoista, jotka eivät kuitenkaan ole oppikirjoja. Luetuista teoksista tehdään vapaalla toteutustavalla essee, jossa tarkoituksena on pohtia opitun merkitystä itselle ja tiimin omalle projektille.” (Oppimisfilosofia.)

”**Projekti.** Käytäntö on paras keino hankkia pysyvää oppia. Voimalan tiimi kehittää ja toteuttaa oman projektin, jossa jokainen pääsee etsimään omia vahvuuksiaan. Kokeilemalla ja yhdessä toimimalla hankitaan yhteinen kokemus, josta on paljon hyötyä myös tulevaisuudessa.” (Oppimisfilosofia.)

”**Starttileiri.** Valmennuksen alkupuolella pidetään vuorokauden kestävä starttileiri luovassa ympäristössä. Leirillä starttataan projekti, pidetään yhdessä hauskaa ja opitaan tuntemaan kaikki tiimin jäsenet.” (Oppimisfilosofia.)

Edellä esitetyt oppimismenetelmät ovat siis käytössä sekä Proakatemiassa että sen projektissa Voimala.

9 Kyselyn tulokset

Kysely toteutettiin Tamkin lomake-editoria käyttäen. Kohderyhmänä olivat koko Proakatemian jäsenet. Vastausaikaa oli annettu vastaajille 1 – 15.10.2010. Tänä aikana vastauksia tuli 15 (n = 15). Kyselylomakkeen esitetestaus suoritettiin 9 Tama ryhmän lähipäivänä 13.9.2010 ja lomakkeen paperiversio todettiin toimivaksi 9 vastaajan otoksella. Proakatemian vastaajien syntymävuodet vaihtelivat vuosien 1990 ja 1983 välillä. Sukupuolijakauma oli 9 miestä ja 6 naista. Koulutustaustana oli 13 lukio ja kahdella ammatillinen koulutus. Opiskelijoiden kiinnittymistä oppimisympäristöön ja opiskelijoiden ko-

kemuksia siitä tutkittiin 18 myönteisellä väitelauseella. Vastaajien vastauksiin oli käytettävissä 5-portainen Likert-asteikko, jossa 5= täysin samaa mieltä ja 1= täysin eri mieltä.

a) saan riittävästi tietoa ja tukea opintojen suunnittelussa	3,7
b) opinnot ovat sisällöltään mielenkiintoisia	4,5
c) opiskelijoiden terveystalvelut ovat toimivia	3,5
d) opiskelijajärjestötoiminta auttaa opintojen sujuvuudessa	3
e) vertaistuuoreita on helppo lähestyä	3,9
f) opiskelijoiden liikuntapalvelut ovat toimivia	2,9
g) opiskeluympäristö on toimiva	4,1
h) aikaisempi mielikuva TAMKista pitää paikkansa	3,8
i) opettajia on helppo lähestyä	4,3
j) olen tyytyväinen opetuksen tasoon	4,1
k) omat opiskelutaitoni ovat riittävät opiskelun vaativuuteen nähden	4,4
l) tiedon kulku oppilaitoksessa on toimivaa	3,5
m) ilmapiiri omassa opiskeluympäristössäni on hyvä	4,9
n) opintojen työmäärä suhteessa saattuihin opintopisteisiin on sopiva	3,9
o) kirjastopalvelut toimivat hyvin	4,5
p) opintojen ohjaus on tarpeeksi henkilökohtaista	3,7
q) opetusjärjestelyt ovat toimivat (joustavuus, korvaavuus, etä- tai lähiopiskelu)	4,3
r) tietojärjestelmät ovat helposti käytettävissä	3,5

Taulukko 1. Oppimisympäristön kokemukset

Proakatemian vastaajien vastaukset taulukossa 1 olivat keskiarvolta kaikki yli 3, liikuntapalveluita lukuun ottamatta 2,9. Lähimmäksi korkeinta arvoa pääsi vastaus, joka mittasi opiskeluilmapiirin kokemista hyväksi, vastaus 4,9! Myös kirjastopalvelut koettiin toimiviksi. Oma opiskelujärjestö koettiin vastausten mukaan vain 3 arvoiseksi, eli tähän vastaajat eivät olleet samaa eivätkä eri mieltä.

Yrittäjyyden identiteetin rakentumista ja vastaajien yrittäjyysominaisuuksia mitattiin Koirasen 1998 tekemän tutkimuksen osan avulla. Sitä on käyttänyt myös Toiviainen 2007. Näiden edellisten tutkimusten ja tehdyn tutkimuksen tulokset näkyvät taulukossa 2. Koirasen tutkimuksessa $n=318$ (410) ja Toivianen tutkimuksessa $n=14$ (100). Vertailua voidaan siis pitää ainakin suuntaa antavana ja sen pohjalta voidaan tehdä opetuksen suhteen johtopäätöksiä Koirasen suuren vastausprosentin takia. Yhteisiä väittämiä näillä tutkimuksilla on kaikkiaan 30. Nämä väittämät mittaavat henkilökohtaisia ja tilannesidonnaisia muuttujia (taulukko2).

kysymys	Koiranen	Toiviainen	Proakatemia
vanhempien tai lähisuku-			
laisten roolimalli yrittä-			
jänä	4,5	4,3	3,3
vastuun ottaminen	6,1	6,7	6,2
sitoutuminen yrittäjyy-			
teen	5,2	6,4	5,4
kokeilun halu	4,3	5,3	5,6
voimakas tarve saavuttaa			
haluamansa	5,7	6,1	5,6
kaupallinen koulutus	4,4	5,1	3,9
lujuus eli sitkeys	6	6,4	5,5
häikäilemätön kovuus	3	4,2	3,1
neuvokkuus	5,9	5,9	5,6
elämänmyönteisyys	5,9	5,9	5,7
riskinottohalukkuus	5,1	5,8	5,3
itseensä uskomisen	6,1	6,5	6,3
näkemyksellisyys eli vi-			
sionäärisyys	5,4	5,7	5
itsekkyyys	3,3	4,5	3,5
jahkailemattomuus	5,1	5	4,7
moraalisuus	5,1	5	4,9
varakkuus eli suuri yksi-			
tyisomaisuus	3,5	3,4	3,2
epävarmuuden sieto	5,4	5,8	5,5
tärveltyvätön maine			
ihmisenä	4,8	5,1	3,8
mukautumisen taito itsel-			
läni	5,3	5,7	5,7
kyky tarttua tilaisuuteen	5,8	5,9	6,1
säästäväisyys	4,9	5	4
haluttomuus tehdä töitä			
toisen palveluksessa	3,3	3,7	3,1
aloitteellisuus	5,8	5,9	5,6
kyky tunnistaa ongelmia	5,9	6,2	5,3
omistamisen halu	3,9	5,1	3,8
paineen sieto	6,1	6,6	5,5
kunnianhimo	5	6,3	5,5
kyky ratkoa ongelmia	5,7	5,9	5,5
toiminnan vapaus	5,3	6,2	5,5
innovaativisuus	5,9	5,5	5

Taulukko 2. Henkilökohtaiset ja tilannesidonnaiset muuttujat

Erot Koirasen 1998 tekemään tutkimukseen ovat aika pieniä. Toiviaisen tutkimuksen kohderyhmänä olivat ruokakauppiaat, jotka joutuvat toimimaan kovan paineen ja kilpailun alaisena, joten erot Koiraseen ovat osaltaan selitettävissä tällä. Proakatemian vastaajat erottuivat vanhempien roolimallin puutteesta, joka on osaltaan jopa positiivista. Yrittäjyyttä aloitettaessa voi vanhempien roolimalli olla tärkeä, mutta jos sitä ei koeta niin tärkeäksi, niin yrittäjäksi ryhtyvät myös ilman roolimallia olevat.

Proakatemian vastaajat eivät koe maineen tärveltyttömyyttä yrittämisen esteenä. Asia riippuu luonnollisesti yrityksen toimialasta ja välittömässä asiakaspalvelussa maine asiakkaan silmissä voi olla menestymisen edellytys. Proakatemian vastaajien nuoruus ja usko omiin kykyihin voi myös estää näkemästä mainetta laajemmassa mittakaavassa yrityksen menestymisen edellytyksenä.

Kunnianhimo on Koirasen vastaajia suurempi, mikä osaltaan kertoo vastaajien innosta ja uskosta omaan itseensä. Kauppiaille kunnianhimo oli vielä tätä suurempi. Innovatiivisuuden merkityksen kokeminen vain viitosena on ihmeellistä. Eikö pienen yrityksen menestyksen takana ole reaktioherkkyys toimintaympäristön muutoksiin? Tässä voi olla ainakin keskustelun paikka Proakatemiassa, miten innovatiivisuus on otettu toiminnassa esiin?

Osion kaksi viimeistä kysymystä mittasivat varovaisuutta ja toisten yrittäjien kanssa keskustelua. Tutkijan mielestä nämä kysymykset ovat tärkeitä yrityksen toimintaa ohjaavia tekijöitä. Varovaisuuden omaaminen auttaa varsinkin toimintaa suunniteltaessa. Suunnitelmiin voidaan ottaa valmiita toimintamalleja eri tilanteisiin, joihin yritys saattaa joutua. Jos asiat ovat valmiiksi mietitty, toiminta voi olla kriisissä nopeampaa ja tätä kautta yritys voi jopa säästää rahaa tai pelastua pahimmalta. Proakatemian vastaus varovaisuuteen oli 3,3 ja keskusteluun 5,7 (Toiviainen 3,8 ja 6).

Kysymyksessä 7 kysyttiin vastaajien mielipiteitä yrittäjyydestä. Yrittäjyys on vastaajien mielestä:

”Itsenäistä tekemistä, sen tekemistä missä on paras”. ”Yrittäjyys on ensisijaisesti asennetta, olit sitten yrittäjä tai töissä jollain muulla. Yrittäjyys ilmentää halua tehdä parhaansa”. ”Tarttumista tilaisuuteen, intohimoa ja uskoa onnistumiseen”. ”Työntarjomista oman valinnan kautta”. ”Yrittäjyys on oman itsensä toteuttamista parhaimmillaan”.

Kysymyksessä 8 kysyttiin, että kehittääkö opiskelu Proakatemiassa vastaajaa yrittäjänä ja miten se ilmenee?

”Kyllä se kehittää. Olen itsevarmempi kuin ennen.” ”Proakatemia jälkeen on varmasti helpompi lähteä yrittäjäksi kuin tavanomaisen opiskelun jälkeen. Proakatemia antaa pienen kosketuksen yrittäjyyteen. Antaako se todellisen kuvan? En tiedä.” Kehittyminen yrittäjänä toteutuu selkeimmin oman yrityksen perustamisen ja pyörittämisen kautta, ja se antaa varmasti valmiuksia kehittää omaa yrittäjyyttä.” ”Ehdottomasti kyllä. Meillä opiskelija oppii vastuunottoa ja suunnitelmallisuutta. Meillä opiskelija saa käytännön kokemusta oikeasta yrittäjä elämästä. Meillä opiskelija luo myös verkostot, mikä on ensimmäinen edellytys yrittäjyydelle. Yksin on huono olla.” ”kehittää, ilmenee mm. rohkeutena, innostuneisuutena, heittäydyn asioihin helpommin” ”Proakatemia pakottaa vastuunottamiseen ja rohkaisee ajattelemaan perinteisestä poikkeavalla tavalla.” Proakatemia kautta yrittäjyys saa aivan uudet kasvot” ”Eniten Proakatemia kehittää minua niin ihmisenä kuin työntekijänä ja tiimipelurina” ”Proakatemia on alkanut kehittää yrittäjäpuoltani heti kun ymmärsin, että voin tehdä ja oppia ihan mitä haluan, kunhan olen valmis tekemään asian eteen jotain” ”Proakatemia valmentaa hyvin yhteisölliseen tiimijatteluun ja –kulttuuriin, business-aspektiin kiinnitetään liian vähän huomiota”

10 Johtopäätökset

Yrittäjyys on hyvin moniulotteinen käsite. Tutkija on itse työskennellyt pienessä perheyrittäjäyksessä jo yli 21 vuotta. Tänä aikana tutkija on saanut syvällistä hiljaista tietoa yrittäjyydestä, tietoa jota tutkija on voinut hyödyntää omassa opettajuudessaan. Tämä raportti on osaltaan tämän hiljaisen tiedon aukaisemista teorian oheen. Kyselylomake on onnistunut tapa tutkia yrittäjyyttä ja sen kasvua ammattikorkeakoulun ja/tai yrittämisen ohessa.

Proakatemiassa yrittämistä opetetaan osuuskuntamuodossa ja osuuskunnassa on 15 – 20 jäsentä. Tuoko tämä nimenomaan yrittäjyyden oppimista opiskelijoihin? Tutkijan mielestä ei. Tutkimuksen tulokset heijastavat liiallista innokkuutta ja yrittäjyyden hienouksien ymmärtämisen puutetta. Proakatemiasta valmistuneista vain noin 20 % aloittaa yrittäjänä, muut jäävät muihin töihin. Satakunnan ammattikorkeakoulun yrityskehittämö auttaa opiskelijoiden olemassa olevia yrityksiä tai auttaa uuden toimivan yrityksen perustamisessa. Suomessa itsensä työllistäminen eli yhden hengen yritys on tutkijan mielestä yritystoiminnan tarkoitus, siitä voidaan sitten kasvaa, jos resurssit antavat myöden.

Voimala on Proakatemian projektina kiinnostava ja tuo läheisyyttä yrittäjyyteen. Oikein käytettynä Voimala voi hioa liiallisen innon opiskelijoilta ja palauttaa heidät tarvittaessa haaveista todellisuuteen. Erään Proakatemian osuuskunnan tavoite on miljoonan euron laskutus joulukuun 2011 mennessä, miltä kuulostaa? Todelliselta ja saavutettavissa olevalta tavoitteelta?

Valmentajien asiantuntemus ja osaaminen ovat näissä osuuskunnissa kovilla, liiallinen luottamus ja itsetunto voivat tosi elämässä olla tuhoisa yhdistelmä. Proakatemiassa opiskelevat tarvitsevat opiskelunsa aluksi realistisen kuvan yrittäjyydestä pohjaksi, johon yrittäjyyttä tai osuuskunnassa toteutuvaa liiketoimintaosaamista voidaan rakentaa.

Tämän raportin osana ollut kyselylomake voisi olla hyvä mittari yrittäjyysominaisuuksien kehittymiselle. Kyselyä voitaisiin tarvittaessa toistaa ja näin saada tietoa oppimisen tasosta. Jos kaikki vastaisivat eli vastaaminen olisi opetuksen osa, kysely voisi olla tilastollisesti merkittävä ja tuloksia voitaisiin verrata aina uusiin aloittaviin opiskelijoihin. Proakatemian toiminta vaatii lisää tutkimista, mutta sitä on jo nyt käynnissä Campus

Conexus-hankkeessa. Hankkeessa tutkitaan Proakatemian opiskelijoiden parempaa valmistumisastetta ja työllistymistä muihin Tamkin liiketalouden koulutusohjelmiin verrattuna. Tämän tutkimuksen empiriaosa saattaisi tuoda ainakin toistettuna lisävalaistusta tähän tutkimusongelmaan. Opiskelijoiden kokema hyvä ilmapiiri ja heidän valikoitumisensa Proakatemian jäseniksi voivat osaltaan selittää hyviä tuloksia, mutta asiat vaativat lisää tutkimusta.

Lähteet:

Berglund, K. 2006. Discursive Diversity in Fashioning Entrepreneurial Identity. Teoksessa: Steyaert, C. & Hjorth, D. (toim.) *Entrepreneurship as Social Change A Third Movements in Entrepreneurship Book*. Cheltenham: Edgar Elgar Publishing. s. 231 – 250.

Diensberg, C. 2008. Towards Entrepreneurial Regions: Ten Propositions for Successful Entrepreneurship Promotion and Education. Rostock Working Papers on Economic and Human Resource Development. Nr. 29. Rostock: Universität Rostock, HIE-RO, S. 1 – 8.

Fleming, Q. 2000. Keep the family baggage out of the family business. Avoiding the seven sins that destroy family business. New York: Fireside.

Friedman, S. 1998. The successful family business. New York: NGP.

Gersick, K., Davis, J. McCollom, M. & Lansberg, I. 1997. Generation to Generation. Life Cycles of the Family Business. Boston: Harvard Business School Press.

Gibb, A. 2005. The Future of Entrepreneurship Education – Determining the Basis for Coherent Policy and Practise. Teoksessa: Kyrö, P. & Carrier, C. (toim.) *The Dynamics of Learning Entrepreneurship in a Cross-Cultural University Context*. Hämeenlinna: University of Tampere. Faculty of Education. Research Center for Vocation and Professional Education. s. 44- 62.

Hoang, H. & Cimen, J. 2005. Becoming an Entrepreneur: A Theory of Entrepreneurial Identity. Working Paper. Fontainebleau: INSEAD.

Hytti, U. 2003. Stories of Entrepreneur: Narrative Construction of Identities. Turku: Turku School of Business and Economics.

Hägg, O. 2009. Yrittäjäidentiteetin kehittyminen yrittäjyysvalmennuksessa. Teoksessa: Kansikas, J., Kyrö, P., Seikkula-Leino, J. & Römer-Paakkanen, T. Yrittäjyyskasvatuksen muotoutuva maisema. Yrittäjyyskasvatuksen identiteettiä rakentamassa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, taloustieteiden tiedekunnan julkaisuja. 176/2009. s. 6 – 26.

Kaye, K. 2005. The dynamics of family business. Building Trust and Resolving Conflict. New York: iUniverse.

Kesko Oyj. Ympäristövastuu 2010. saatavissa:

<http://www.kesko.fi/fi/Vastuullisuus/Nain-toimimme/Ymparistovastuu/>

luettu

8.9.2010.

Koiranen, M. 1998. Perheyrittäminen. Huomioita suku- ja perheyrittämisestä. Valkeakoski: Konetuumat.

Koiranen, M. 2003. Perheyrittämisen johtaminen. Valkeakoski: Konetuumat.

Kovalainen, A. 1999. Uusia mahdollisuuksia naisten yritystoiminnalle. Teoksessa: Lehtonen, P. (toim.) Strateginen yrittäjyys. Helsinki: Kauppakaari.

Niittykangas, H. 2003. Yrittäjä ja yrityksen toimintaympäristö. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, taloustieteiden tiedekunta 134/2003.

Oppimisfilosofia. Saatavissa: <http://www.voimalaan.fi/oppimisfilosofia> luettu 29.10.2010.

Paarma, J. 2004. Kirjoituksessa: Vastuullisen omistajuuden tunnusmerkeistä ja tehtävistä. Perheyrittäjien liitto ry. Helsinki. Saatavissa:

http://www.perheyrittajienliitto.fi/easydata/customers/perheyrittajienliitto/files/Julkaisut/fbnpylff_omistajuus_web.pdf luettu 8.9.2010.

Perheyrittäjienliitto1, Hyvinvointi tarvitsee vastuullisia omistajia. 2006. Suomalaisen omistajuuden neuvottelukunta SONK. Saatavissa:

http://www.perheyritystenliitto.fi/easydata/customers/perheyritys/files/SONK/Sonk_o_hjelma_FINAL.pdf luettu 8.9.2010.

Perheyritystenliitto2. Vastuullisen omistajuuden tunnusmerkeistä ja tehtävistä. 2004.

Perheyritysten liitto ry. Helsinki. Saatavissa:

http://www.perheyritystenliitto.fi/easydata/customers/perheyritys/files/Julkaisut/fbnpylff_omistajuus_web.pdf luettu 8.9.2010.

Proakatemia. Saatavissa: <http://www.proakatemia.fi/opiskelijoille/> luettu 29.10.2010.

Proakatemian visio. Saatavissa: <http://www.proakatemia.fi/visio/> luettu 29.10.2010.

Ristimäki, K. 2004. Yrittäjäksi identifioituminen. Fenomenologis-hermeneuttinen tutkimus nuorten yrittäjyyteen liittyvän identiteetin kehityksestä. Vaasa: Vaasan yliopisto. Acta Wasaensia 130, Liiketaloustiede 51.

SAMK yrityskiihdyttämö. Saatavissa: <http://www.samk.fi/yk> luettu 29.10.2010.

Storey, D. J. 2005. Understanding the small business sector. London: Thomson.

Toiviainen, J. 2007. K-ruokakauppias tulevaisuuden menestystekijänä. Pori: Satakunnan ammattikorkeakoulu, opinnäytetyö.

Virtanen, M. 1999. Yrityksen kasvu- ja rahoitusstrategiat. Teoksessa: Lehtonen, P. (toim.) Strateginen yrittäjyys. Helsinki: Kauppakaari.

Voimala. Saatavissa: <http://www.voimalaan.fi/node/39> luettu 29.10.2010.

Yrittäjyyskasvatus. Saatavissa: <http://www.uta.fi/entrenet/yrittajamainen.html> luettu 8.7.2010.

Liite 1.

Kysely Proakatemian jäsenten yrittäjyysominaisuuksista

Tämän kysely toteutetaan osana Campus Conexus hanketta. Kyselyn avulla tutkitaan Proakatemian jäsenten yrittäjyysominaisuuksia. Näiden ominaisuuksien tutkimisen avulla voidaan entisestään parantaa opiskelijoiden osaamista ja valmistumista Proakatemiassa. Lisätietoja antavat Proakatemiassa Veijo Hämäläinen vei-jo.hamalainen@tamk.fi, Campus Conexus hankkeessa pekka.kalli@tamk.fi ja Antero Stenlund antero.stenlund@tamk.fi sekä tutkija TAOKKissa Juha Toiviainen juha.toivianen@taokk.tamk.fi

Taustatiedot

1. syntymävuotesi ?
2. sukupuoli ?
3. koulutus ?
- 4 koulutusvaihtoehto ?

opiskelun tuki

5 opetuksen tuki ?

a) saan riittävästi tietoa ja tukea opintojen suunnittelussa

- 5 täysin samaa mieltä
- 4 jokseenkin samaa mieltä
- 3 ei samaa mieltä eikä eri mieltä
- 2 jokseenkin eri mieltä
- 1 täysin eri mieltä

b) opinnot ovat sisällöltään mielenkiintoisia

- 5 täysin samaa mieltä
- 4 jokseenkin samaa mieltä
- 3 ei samaa mieltä eikä eri mieltä
- 2 jokseenkin eri mieltä
- 1 täysin eri mieltä

c) opiskelijoiden terveystalvelut ovat toimivia

- 5 täysin samaa mieltä
- 4 jokseenkin samaa mieltä
- 3 ei samaa mieltä

d) opiskelijajärjestötoiminta auttaa opintojen sujuvuudessa

e) vertaistuutoreita on helppo lähestyä

f) opiskelijoiden liikuntapalvelut ovat toimivia

g) opiskeluympäristö on toimiva

h) aikaisempi mielikuva TAMKista pitää paikkansa

eikä eri mieltä

2 jokseenkin eri mieltä

1 täysin eri mieltä

5 täysin samaa mieltä

4 jokseenkin samaa mieltä

3 ei samaa mieltä eikä eri mieltä

2 jokseenkin eri mieltä

1 täysin eri mieltä

5 täysin samaa mieltä

4 jokseenkin samaa mieltä

3 ei samaa mieltä eikä eri mieltä

2 jokseenkin eri mieltä

1 täysin eri mieltä

5 täysin samaa mieltä

4 jokseenkin samaa mieltä

3 ei samaa mieltä eikä eri mieltä

2 jokseenkin eri mieltä

1 täysin eri mieltä

5 täysin samaa mieltä

4 jokseenkin samaa mieltä

3 ei samaa mieltä eikä eri mieltä

2 jokseenkin eri mieltä

1 täysin eri mieltä

5 täysin samaa mieltä

- 4 jokseenkin samaa mieltä
- 3 ei samaa mieltä eikä eri mieltä
- 2 jokseenkin eri mieltä
- 1 täysin eri mieltä
- 5 täysin samaa mieltä
- 4 jokseenkin samaa mieltä
- 3 ei samaa mieltä eikä eri mieltä
- 2 jokseenkin eri mieltä
- 1 täysin eri mieltä
- 5 täysin samaa mieltä
- 4 jokseenkin samaa mieltä
- 3 ei samaa mieltä eikä eri mieltä
- 2 jokseenkin eri mieltä
- 1 täysin eri mieltä
- 5 täysin samaa mieltä
- 4 jokseenkin samaa mieltä
- 3 ei samaa mieltä eikä eri mieltä
- 2 jokseenkin eri mieltä
- 1 täysin eri mieltä
- 5 täysin samaa mieltä
- 4 jokseenkin samaa mieltä
- 3 ei samaa mieltä eikä eri mieltä
- 2 jokseenkin eri mieltä
- i) opettajia on helppo lähestyä**
- j) olen tyytyväinen opetuksen tasoon**
- k) omat opiskelutaitoni ovat riittävät opiskelun vaativuu-
teen nähden**
- l) tiedon kulku oppilaitoksessa on toimivaa**

m) ilmapiiri omassa opiskeluympäristössäni on hyvä

- 1 täysin eri mieltä
- 5 täysin samaa mieltä
- 4 jokseenkin samaa mieltä
- 3 ei samaa mieltä eikä eri mieltä

- 2 jokseenkin eri mieltä

- 1 täysin eri mieltä

- 5 täysin samaa mieltä

- 4 jokseenkin samaa mieltä

n) opintojen työmäärä suhteessa saatuihin opintopisteisiin on sopiva

- 3 ei samaa mieltä eikä eri mieltä

- 2 jokseenkin eri mieltä

- 1 täysin eri mieltä

- 5 täysin samaa mieltä

- 4 jokseenkin samaa mieltä

o) kirjastopalvelut toimivat hyvin

- 3 ei samaa mieltä eikä eri mieltä

- 2 jokseenkin eri mieltä

- 1 täysin eri mieltä

- 5 täysin samaa mieltä

- 4 jokseenkin samaa mieltä

p) opintojen ohjaus on tarpeeksi henkilökohtaista

- 3 ei samaa mieltä eikä eri mieltä

- 2 jokseenkin eri mieltä

- 1 täysin eri mieltä

- 5 täysin samaa mieltä

- 4 jokseenkin samaa mieltä

q) opetusjärjestelyt ovat toimivat (joustavuus, korvaavuus, etä- tai lähiopiskelu)

- 3 ei samaa mieltä

r) tietojärjestelmät ovat helposti käytettävissä

eikä eri mieltä

2 jokseenkin eri mieltä

1 täysin eri mieltä

5 täysin samaa mieltä

4 jokseenkin samaa mieltä

3 ei samaa mieltä eikä eri mieltä

2 jokseenkin eri mieltä

1 täysin eri mieltä

ominaisuudet
6 perusteet ?

Näytä otsikot	ei lainkaan tärkeä	2	3	4	5	6	erittäin tärkeä
vanhempien tai lähisukulaisten roolimalli yrittäjänä	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
vastuun ottaminen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
sitoutuminen yrittäjyyteen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
kokeilun halu	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
voimakas tarve saavuttaa haluamansa	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
kaupallinen koulutus							
lujuus eli sitkeys							
häikäilemätön kovuus							
neuvokkuus							
elämänmyönteisyys							
riskinottohalukkuus							
itseensä uskominen							
näkemyksellisyys eli visionäärisyys							
itsekkyyys							
jahkailemattomuus							
moraalisuus							
varakkuus eli suuri yksityisomaisuus							
epävarmuuden sieto							
tärveltyvätön maine ihmisenä							
mukautumisen taito itselläni							
kyky tarttua tilaisuuteen							

säästäväisyys

haluttomuus tehdä töitä toisen

palveluksessa

aloitteellisuus

kyky tunnistaa ongelmia

omistamisen halu

paineen sieto

kunnianhimo

kyky ratkoa ongelmia

toiminnan vapaus

innovaativisuus

varovaisuus

toisten yrittäjien kanssa keskustelu

mielipiteet

7 Mitä yrittäjyys mielestäsi on ? ?

8 Kehittääkö opiskelu Proakatemiassa sinun yrittäjyyttäsi ja miten se sinussa ilmenee?

max 500 merkkiä ?